

Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno restauravimo centro archeologinių radinių restauratorės**Vytautės Lukšėnienės****ATASKAITA****Vilnius, 2017 07 13**

Tęsiant projektą „LDK didikų Radvilų mauzoliejaus Nesvyžiaus bažnyčios rūsiuose tyrimai ir pritaikymo lankymui koncepcija“ šių metų birželio 26–30 d. LDK didikų Radvilų mauzoliejaus Nesvyžiaus Dievo Kūno bažnyčios rūsiuose atlikti moksliniai tyrimai siekiant išsiaiškinti palaidojimų bažnyčios rūsiuose būklę ir identifikacijos galimybes. Tyrimų metu buvo atidaryti medinis karstas futliaras Nr.6 ir penki metaliniai sarkofagai: Nr.11, 14, 15, 17 ir 19.

**Medinis karstas futliaras Nr. 6,
skirtas Andriui Skarulskiui, Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio dvariškiui**

6.1–6.2. Mirusysis gulėjo ant medžio skiedromis kimšto čiužinio ir žolėmis kimštos šilkinės pagalvės, pasiūtos iš gelsvo šilkinio atlaso.

6.3–6.5. Mirusiojo kostiumas beveik sunykęs. Vyras buvo aprengtas šviesiais marškiniais rauktais ties kaklu ir ties rankogaliais, dėvėjo liemenę (liko 10 metalinių sagučių eilė) ir dvibortį uniforminį švarką (?). Jo buvimą patvirtina rasta stačia metalo siūlais siuvinėta apykaklė (pl. 5,5 cm) ir tokie pat siuvinėti rankogaliai (pl. 3,5 cm).

6.6. Ties kairiuoju petimi rasta aštuonkampė Šv. Huberto ordino žvaigždė ($\emptyset \sim 11$ cm), metalo siūlais ir cekiniais išsiuvinėtu devizu „IN TRAU VAST“ (iš vok. *Tvirtai ištikimas*) žvaigždės centre.

6.7–6.8. Šviesios trumpos trikotažinės kelnės (kiulotai), ties keliais susegamos 6 vario lydinio sagutėmis, buvo sukištos į ilgaaulius odinius batus (pado ilgis 27 cm; h ~ 48 cm) su plačiais atvartais (pl. 13 cm).

Sprendžiant pagal radinius, šis palaidojimas galėtų būti datuojamas ne anksčiau kaip XVIII a. vid.

Metalinis sarkofagas Nr. 11,

skirtas MYKOLUI KAZIMIERUI RADVILAI Žuvelei (1702–1762)

- 11.1. Karstas iš išorės buvo apmuštas tamsiai raudonu aksomu, iš vidaus – šviesiu šilku. Mirusysis gulėjo ant iš šviesaus šilko pasiūtos pagalvės (pl. 38 cm, ilg. 44 cm).
- 11.2. Ant kūno per dešinę petį buvo užmestas blyškiai rausvo šilkinio audinio fragmentas (pl. 108 cm; ilg. ~ 196 cm). Audinys išilgai juostuotas su smulkių gėlyčių raštu.
- 11.3. Vyras palaidotas su kepurėle. Dabar iš jos liko tik gelsvo šilko pamušalas, sudygsniuotas lygiais tarpais (galvos apimtis 60 cm, h ~ 25 cm). Kepurė buvo pamušta medvilnine vata, jos storas sluoksnis išliko ties viršugalviu. Prie kepurėlės kraštelio prisiūtas trumpo plauko nenustatyto gyvūno kailio fragmentas.
- 11.4. Mirusysis buvo aprengtas plonos drobės marškiniiais, išliko tik priekinės dalies fragmentas. (kr. pl. 77 cm; ilg. 100 cm). Ties kaklu marškiniai buvo raukti, su prakirpimu priekyje (ilg. 33 cm). Iškirptės apačia sutvirtinta drobine širdute.
- 11.5. Virš marškinių dėvėjo mėlynos vilnos priekyje susagstomą drabužį, kurio liko tik gelsvo šilko pamušalas (kr. pl. 60 cm; ilg. 109 cm). Jis išlikęs fragmentiškai, nuplėšta kairioji rankovė ir skvernas. Dešinėje krūtinės pusėje rasta vidinė kišenėlė (pl. 13 cm; ilg. 15 cm). Ties kaklu drabužis užsibaigia žema stove, užsegama virveline sagute su išleistine kilpele. Tokio pat tipo užsegimas rastas ties liemeniu. Rankovės (ilg. 58 cm) įdurtinės, į apačią siaurėja.
- 11.6. Virš šio drabužio rasti buvusio raudonos vilnos drabužio šilkinio pamušalo menki fragmentai: dvi rankovės (ilg. 58 cm) ir kišenė (?).
- 11.7. Ant krūtinės rasta aštuonkampė Baltojo Erelio ordino žvaigždė (Ø ~ 14 cm), neblogai išlikusi. Apvadai bei ordino devizas „PRO FIDE, LEGE ET REGE“ (iš lot. *Už tikėjimą, įstatymą ir karalių*) išsiuvinėti metalo siūlais ir cekiniais.
- 11.8. Mirusysis dėvėjo ypatingo kirpimo gėlėto raudono audinio bridžus – siaurėjančias kelnes iki kelių (liemens apimtis 116 cm, ilg. 86 cm; kelniapusės apačios plotis 21 cm) su šviesiu medvilniniu pamušalu, išlikusiu fragmentiškai. Įvertas odinis dirželis (pl. 3 cm). Kelnių juosmuo ir atverčiamas antukas užsegami 2 vario lydinio sagomis su kojale. Priekyje dvi įleistinės kišenės su antkišeniais, užsegami tokiomis pat sagomis, dar dvi kišenės įsiūtos į šonines siūles.
- 11.9. Ant juosmens rastas dirželis (ilg. 115 cm) iš 2 apvalių metalo siūlų virvelių. Du ilgi dirželio galai (ilg. 48 cm) sudaryti iš 8 tokių pat virvelių su kuteliais. Greičiausiai, tai kardasaičio fragmentai.
- 11.10–11.11. Ties kairiu šonu rastas lenkiškas kardas – karabelė. Kardas fragmentuotas (ašmenų ilgis ~ 80 cm, pl. 3,3 cm). Karabelės rankena su erelio galvos pavidalo buožele (ilg. 13 cm; pl. 3,5

cm), puošta vėžlio kiauto (?) plokštelėmis. Plokštelės prie rankenos pritvirtintos 3 dekoratyvinėmis metalinėmis kniedėmis (Ø 12 mm). Išliko tik dvi. Metalinis skersinis (ilg. 8 x 13 cm) kelis kart apvyniotas dirželiu (pl. 2 cm), išaustu iš raudonų šilkinių ir metalinių siūlų, šalia rastas tokių pat siūlų kutas (ilg. 7,5 cm). Rasti ir medinių, juoda oda aptrauktų makštų fragmentai (pl. 4–5 cm; ilg. 37, 2, 21, 15,5 cm). Ties kardo rankena, prie geležtės iš abiejų pusių prilipę makštų fragmentai (pl. 4–5 cm; ilg. 8,5, 5 cm).

11.12. Karsto kojūgalyje rasti ilgaaulių batų fragmentai: aulų detalės, batviršių detalės ir padai (ilg. 29 cm) su pakulnėmis bei metalinėmis pasagos formos pakalomis.

**Metalinis sarkofagas Nr. 14,
skirtas MIKALOJUI XVI KRISTUPI RADVILAI (1695–1715)**

14.1. Jaunuolis gulėjo gelsvu (?) šilku iškaltame karste, iš to paties audinio pasiūta ir tujų šakelėmis (?) kimšta pagalvėlė (pl. 39 cm; ilg. 48 cm).

14.2. Mirusysis buvo aprengtas ilgais (kr. pl. 80 cm; ilg. 167 cm) plonos drobės marškiniiais, plačiomis rankovėmis (pl. 40 cm; ilg. 74,5 cm), kurių rankogaliai, žema stačia apykaklė (h ~ 5,5 cm) ir gili iškirptė (ilg. 27 cm) puošti megztais nėriniais (pl. 5,5 cm).

14.3. Ant marškinių užvilktas ilgas ir labai platus (kr. pl. 91 cm; ilg. 187 cm), apdaras iš storo gelsvo damasto, apsčiai ornamentuoto įvairių gėlių ir augalų raštais. Ornamentas iškilus, matinis, fonas – blizgus. Šis trapezinio silueto rūbas turi gilią V formos iškirptę (ilg. 53 cm) be atskiros apykaklės, priekyje ties pečiais gausiai prirauktas, rankovės labai plačios (pl. 47,5 cm; ilg. 66 cm). Iš tokio paties damasto pasiūta ir velionio kepurėlė (galvos apimtis 56 cm, h ~ 17 cm).

14.4. Ties keliais rastas pirštuotos pirštinės fragmentas iš plonos šviesios odos (delno plotis 8,5 cm; ilg. 24 cm).

14.5. Pėdos buvo apautos „bateliais“ (pado ilgis 27 cm; h ~ 8 cm) pasiūtais iš plono gelsvo šilko. Abu bateliai išlikę fragmentiškai.

14.6. Ties pilvo sritimi rastas škaplierius. Škaplierius (bendras ilgis 62 cm), sudarytas iš gelsvai – žalsvomis muarinėmis juostelėmis (pl. 3 cm; ilg. 41 cm) sujungtų dviejų audinio keturkampių (pl. 10 cm; ilg. 10,5 cm), kurių vaizdinė pusė siuvinėta metalo siūlais, o nevaizdinė pasiūta iš gelsvai rudo šilko. Kiekvieno keturkampio centre išsiuvinėtos dvi persipynusios širdys, o jų viduje – viename išsiuvinėta Kristaus abreviatūra „IHS“, o kitame – švč. M. Marijos monograma. Škaplieriaus dalyje su Kristaus abreviatūra, aplink stačiakampio perimetrą eina 1,0 cm pločio

išsiuvinėti lotyniška frazė „VERBUM CARO FACTUM EST“ (...žodis tapo kūnu... (Jn.1:14)), o dalyje su švč. M.Marijos monograma – „MATER DEI MEMENTO MEI“.

Škaplieriaus dalyje su Kristaus abreviatūra buvo užsiūtas medinis ovalus medalionas (pl. 2 cm; ilg. 2,5 cm), kurio vienoje pusėje išgraviruotas švč. M. Marijos su kūdikiu atvaizdas, o kitoje Kristaus abreviatūra „IHS“. Škaplieriaus dalyje su švč. M. Marijos monograma buvo užsiūta relikvija – 2 cm ilgio medienos gabaliukas.

Apibendrinant visus duomenis, galima teigti, kad tai XVIII a. pradžios palaidojimas.

**Metalinis sarkofagas Nr. 15,
skirtas JERONIMUI FLORIJONUI RADVILAI (1715–1760)**

15.1–15.2. Karstas išmuštas prabangiu šviesiu šilku ormamentuotu augaliniu motyvu. Mirusysis gulėjo ant medžio skiedromis kimšto čiuzinio ir arklio ašutais kimštos ritinio formos (Ø 21 cm, ilg. 66 cm) pagalvės, pasiūtos iš brokatinio audinio su augaliniu motyvu.

15.3. Iš tokio pat brokatinio audinio pasiūti ir velionio aukštakulniai bateliai (pakulnė h ~ 4 cm).

15.4. Mirusysis aprengtas šviesiais kulnus siekiančiais plonos drobės marškiniais, gausiai prirauktais ties rankogaliais ir iškirpte. Drabužio iškirptė gili (ilg. 35,5 cm) su stačia apykakle, ties kaklu surišta juodu kaspinu (pl. 4,5 cm). Tokie pat kaspiniai puošia ir rankogalius. Iškirptę puošia itin subtilūs siuvinėti nėriniai (pl. 4,8 cm), o prie rankogalių prisiūti ypač puošnūs ir platūs nėriniai (pl. 10 cm).

15.5. Rankos apmautos plonos šviesios odos pirštuotomis pirštinėmis (ilg. 24 cm) su ilgais rankogaliais (ilg. 8 cm).

15.6. Mirusysis buvo apautas gelsvomis iš šilkinio trikotažo pasiūtomis kojineis, su ties kulkšnimi išaustais ornamentais. Kojinės ilgos (ilg. 66 cm), baigiasi gerokai virš kelių.

Rastos kostiumo dalys visiškai atitinka XVIII a. vid., rokoko laikmečio mados ypatumus.

**Metalinis sarkofagas Nr. 17,
skirtas URŠULEI PRANCIŠKAI VIŠNIOVECKAI RADVILIENEI (1705–1753)**

17.1–17.3. Moteris gulėjo audiniu išmuštame karste, po galva buvo šilkinė pjuvenomis kimšta pagalvėlė (pl. 36 cm; ilg. 56 cm). Iš tokio paties audinio pasiūtos siauresnės pagalvėlės (pl. 18,5 cm;

ilg. 48 cm) rastos po dešiniu petimi ir tarp kojų. Tarp kojų rasta daug tamsiai raudono vilnonio audinio fragmentų.

17.4. Po moters galva rasta kepurėlė (galvos apimtis 45 cm, h ~ 14 cm). Jos viršugalvio dalis pasiūta iš plono šilkinio gipiūro. Ties veidu atlenktas kraštelis, per kurį pervertas platus (pl. 6 cm) storo ornamentuoto šilko kaspinas, buvo surišamas pasmakrėje. Plaukus dengusi kepurėlės dalis pasiūta iš šilkinio pusiau permatomo tinklelinio audinio. Į kepurėlę buvo įsmeigta keletas vario lydinio smeigtukų.

17.5. Velionė buvo aprengta plonos drobės marškiniiais, išliko tik marškinių priekinės dalies platėjantis fragmentas (pl. 70 cm; ilg. 52,5 cm) ir kairės rankovės fragmentas (pl. 28 cm; ilg. 47 cm) su rankogaliu, prie kurio prisiūti plonesnio audinio raukiniai (pl. 10,5 cm), puošti siuvinėtais nėriniais.

17.6. Ties dešine ranka rasti neįprastos sandaros diržo fragmentai, 4 vnt. (pl. 2,5 cm; ilg. 63, 16, 15, 13,5 cm). Didysis diržo fragmentas su kauliniu (?) skirstikliu (Ø 3 cm), per jį perverto diržo galai surišti mazgu. Diržo pakraščius puošia sidabro spalvos dažais įspausti ornamentai, o tarp jų, per diržo vidurį įspaus tas lenkiškas įrašas: „...PODCZIE DO MNIE WSZY..W UTRAPIENIACH ZOSTANIECIE JA WAS POC...“. Gali būti, kad tai eilutė iš Mato evangelijos: *Ateikite pas mane visi, kurie vargstate ir esate prislėgti: aš jus atgaivinsiu!* (Mt.11,28).

17.7. Ties kairiuoju petimi rastas labai apiręs škaplierius. Škaplierius (bendras ilgis 47,5 cm), sudarytas iš gelsvomis šilko juostelėmis (pl. 2 cm; ilg. 43 cm) sujungtų dviejų šilko kvadratėlių-maišelių (pl. 6,5 cm; ilg. 7,5 cm). Išsiuvinėtos Kristaus abreviatūra ir švč. M. Marijos monograma iširusios. Paprastai juos puošiantys šventųjų atvaizdai, Kristaus abreviatūra ar švč. M. Marijos monograma neišlikę.

Viename maišelyje rasti visai suirusio dvipusio švento paveikslėlio su lotynišku (?) tekstu fragmentai, o po juo odiniame (?) dėkliuke užsiūtas auksinis (?) apvalus medalikėlis (Ø 2,3 cm). Prie kitos škaplieriaus dalies prisiūtas medalikėlis (Ø 1,5 cm) ir Laterano kryželis (h 1,9 cm).

17.8. Taip pat rasta ant pergamento(?) tapyto šventojo paveiksluko apatinė dalis (pl. 5 cm, ilg. 2,5 cm), kuriame matyti tik medžio kamienas ir basos kojos bei užrašas „Jacobus de Mar...“. Paveiksluke, tikriausiai, vaizduojamas šv. Jokūbas iš Markijos (Jacobus de Marchia), 1400–1476 m. gyvenęs pranciškonas (kanonizuotas 1726 m.), šv. Bernardino Sieniečio mokinys.

17.9. Mirusioji buvo apauta gelsvomis, iš šilkinio trikotažo pasiūtomis kojineėmis. Ties keltimi ir kulkšnimi kojineėmis puoštos dekoratyvine siūle ir kiauraraščiu ornamentu. Kojineėmis (pėdos ilgis 21,5 cm; ilg. 48 cm), baigiasi ties keliais, greičiausiai buvo parišamos keliaraiščiais, rasti dviejų šilkininių juostelių fragmentai (pl. 2,5 cm; ilg. 16; 39 cm).

17.10. Moteris buvo apauta smailianosiais aukštakulniais (pakulnės aukštis 7,5 cm) plonos odos bateliais (pado ilgis 22,5 cm; h ~ 12 cm), aptrauktas gelsvo brokato audiniu, margintu gėlių raštais. Dešiniojo batelio dirželiai susegti apvalia sagtimi (Ø 3,5 cm), puošta lašo formos žalsvais stikliukais (?).

Metalinis sarkofagas Nr. 19,

skirtas KAROLIUI II STANISLOVUI RADVILAI „Ponui Mielajam“ (1734–1790)

19.1–19.3. Palaidojimas smarkiai suardytas. Karsto galvūgalyje, ties dešiniu mirusiojo petimi rasta žolėmis kimšta šilkinė pagalvė (pl. 68 cm; ilg. 58 cm), pasiūta iš gelsvo šilkinio atlaso. Dar dvi šilkinės pagalvės rastos ant kūno, pilvo srityje (pl. 64 cm; ilg. 59 cm) (pl. 38,5 cm; ilg. 46 cm).

19.4. Rastas tamsios vilnos kontušo (?) pamušalas (kr. pl. 88 cm; ilg. 133 cm) iš raudono šilko, labai skylėtas, nuplėšta kairė rankovė ir skvernas. Trapecinio silueto apdaras turi gilią V formos iškirptę (ilg. 33 cm), ties kaklu drabužis užsibaigia stove (h ~ 8 cm), puošta metalo siūlų galionu (pl. 2,5 cm). Iki liemens drabužis buvo susagstomas variniais kabliukais, kas 5,5 cm, išliko tik du. Susegimo vieta greičiausiai taip pat buvo apsiūta tokiu pat galionu, jis rastas atskirai (ilg. ~ 109 cm). Rankovės (ilg. 84 cm) įdurtinės, į apačią siaurėja, prakirptos nuo riešų į viršų (prakarpos ilg. 52 cm), ties riešu susegamos vario lydinio sagute su kojale. Šoninėse siūlėse buvo įleistinės kišenės (pl. 22 cm) su antkišeniais (pl. 4–5 cm).

19.5. Taip pat rasta raudono šilkinio žipono pamušalo apatinė klostėta nugarinė dalis su vieno priekinio skverno fragmentu. Nugaros plotis 60 cm, sijono ilgis nuo juosmens 78 cm. Šoninėse siūlėse buvo įleistinės kišenės (pl. 21 cm) su antkišeniais (pl. 4,5–6 cm). Jie puošti 2 vario lydinio sagutėmis su kojale.

19.6–19.7. Per dešinią petį buvo permesta Baltojo Erelio ordino melsva muarinė apdovanojimo juosta, parauktais galais. Suplyšusi į 3 dalis (pl. 9,5 cm; ilg. 86,5; 82,5; 29 cm). Taip pat rasti Juodojo Erelio ordino (Bavarijos kurfiurstystės apdovanojimas) (?) geltonos muarinės apdovanojimo juostos 2 fragmentai (pl. 10,8 cm; ilg. 101; 41,5 cm).

19.8. Po kaklu rastas labai apiręs škaplierius. Škaplierius (bendras ilgis 68 cm), sudarytas iš žalsvo muaro juostelėmis (pl. 5,7 cm; ilg. 45 cm) sujungtų dviejų šilko kvadratėlių-maišelių (pl. 8,2 cm; ilg. 9,5 cm). Paprastai juos puošiantys šventųjų atvaizdai, Kristaus abreviatūra ar švč. M. Marijos monograma neišlikę. Viename maišelyje buvo užsiūtas vario lydinio ovalus medalionas su ašele (pl. 4,5 cm; ilg. 5,5 cm). Medaliono averse ištapytas Šventosios Trejybės ženklas – akis trikampyje,

reverse – likęs tik švč. M. Marijos prie kairio šono laikančios Kūdikelį Jėzų kontūras, matyti auksavimo (?) likučiai.

19.9. Po dešiniu petimi rastas dvipusės geltonai žalios kontušinės juostos fragmentas (pl. 29 cm; ilg. 46 cm). Tai subtilaus kolorito ir dekoru dvipusės kontušo juostos fragmentas. Juostą aprėmina bordiūras, kuriame išaustas smulkių gėlių motyvas sidabriniam, o iš kitos pusės – rudame fone. Vidurys padalintas skersinėmis, žalsvai gelsvomis juostelėmis. Žalsvose juostelėse sidabro siūlais išausti banguoti žiedų ir stiebelių motyvai.

19.10. Ant kojų rasti odinių ilgaulių batų aulai (h ~ 46 cm) su plačiais atvartais (pl. 12 cm), o karsto kojūgalyje ir likusios batų detalės: batviršiai, vidpadžiai, aulakilpės ir padai (ilg. 28) su daugiasluoksnėmis pakulnėmis.